

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

УРЕЂУЈЕ МИЛАН САВИЋ.

БРОЈ 33.

У Н О В О М С А Д У 15. А В Г У С Т А 1885.

ГОД. I.

МИРА, МИРА!

Нек се други отима
За силу и власти;
Нек се други отима
За орден и части;
Нека други завиди
И шкргуће зуби —
Моје срце само мир
И тишину љуби!

Шта је тежња за славом,
Шта поборне страсти?
Проста мука, ломимир,
Мученичке сласти!
Нашто слава себична
Преко туђих јада;
Каква је то милина,
Каква ли наслада?

Зар за парче ордена,
Ил' за трошну хвалу;
Зар за блеске тренутне,
Судбинину шалу;
Зар за љубав имена
И његовог јака,
Да жртвујем мирноћу
Прекраткога века?

На што среће благослов
Да га један прима;
На што једном обиље,
Кад га нема свима?
Нека други себично
О тој срећи снови —
Моје срце не може
У том да ужива!

Чемерне су радости
Сујетиних жеља;
На част војзи победе
И њена весеља!

Нек на њеним крилима
Други небо бира,
Ја ћу макар на земљи,
Само — мира, мира!

Нека други скокове
Политичке гради;
Нек се други критиком
Небопарном слади!
Ја ћу мирно радити
У књижевном миру,
И спокојно певати
Са срцем уз лиру.

То је моја утеха,
То ми мелем биље,
Са њом делим јад и вај,
Са њом делим миље.
Како срце осећа
Она тако јечи,
Њени гласи слађани
То су моје речи.

Нека други послове
Туђе куће гледе;
Нека други за другог
Црвене и бледе!
Сваки мисли за себе
Да најбоље ради,
Па остављам свакоме
Нек се собом слади.

Хучи свете, ломи се,
Као морски вали —
Час се један подигне,
Час га други свали;
Свакоме је судбина
Нестална и прека —
Ја ћу за се самачки
К'о планинска река.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

Жубор' песмо, жубори,
К'о планинска река,
Час си мирна, тихана,
Час бесна и прека;

Жубор' даље од мора,
Верна врелу своме,
Доста ти је немира
И у жићу моме!

Вл. М. Јовановић.

ПОП ИЛИЈА И ПРОТА ДРАГАЧ.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА ЧЕСТЊЕЛШИХ.

НАПИСАО МИЛАН АНДРИЋ.

III.

Први дан, што је Јефти у Т. освануо, била је недеља.

Тај ће дан дакле одлучити се, хоће ли Јефта бити т—ски учитељ, или не.

Кад се пробудио, прво му је било отићи на бунар, да се напије воде, јер га је љуто морила жеђ. За тим се умије, обуче се, па пође по стајама, да тражи свога протектора, чича Панту, ал Панти још није било свануло. Он је још у велико сневао, не знам, да ли о проти, или о петорци?

А луд би и био, да рани.

Он не мора појати; не жели бити учитељ у Т., а има три вредна сина, који раде, има две красне снахе, од којих млађа увек му приправи крчаг воде крај постеље, па баш ако га жеђ и пробуди, он домаши крчаг, напије се, па се окрене на другу страну.

Лако је њему зору одспављивати!

Елем, док се Панта још протезао у постељи, дотле се Јефта пустио кроз башту у шљивик, па се онде спремао за јутрењу.

На памет је одпојао „Хвалите имја господње,“ па онда „Возбравој,“ па Херувику, па — што му је даље на ум пало.

Јефта је нао и „гласове“ све редом.

У осталом, то није никакво чудо, јер сеоски кројачи имају особиту примљивост за црквено појање.

Само га је једно пекло.

Оно „зри“ у типик, оно није могао ни како да утуби, као што треба; па ако је поп Илија случајно — што но реч — „строг типичар,“ онда тешко, да ће му се допасти.

Па ту му је онда још и грк Спира, а сеоски грци су обично „типичари.“

Ал опет, — та једном од те двојице ваљ' да ће се допасти; само му онда остаје још то питање: шта би било пробитачније, — попу Илији, или грку Спири да се допадне?

Прота му је казао, да ће га наместити у

Т. за учитеља, само ако се оцу Илији допадне; а Панта Рибарев опет вели, да пред грк-Спиром мора најпре екзамен полагасти.

На послетку дође до тога резултата, да мора гледати, како ће се обојици допасти.

У томе зазвони и на јутрењу, устане и Панта, па одведе свога госта у цркву.

Јефта је знао, да му је место, као будућем учитељу, у певници, па се и упутио управо онамо, а глава, као да му је пуна зрикаваца. Једнако му ври у њој оно — „зри“.

У певници затече старога црквењака, печеног типичара, који ту сад и учитеља замењује. Јефта му се представи, као „совершени препарат,“ а овај одмах књигу пред њега.

Препаранди су у она времена у читавом протопијату проте Драгача беле вране били. Било је ђурчија, чизмара, кројача, колара, па и звонара, који се довидаше те среће, да буду народни мучитељи, хоћу рећи — учитељи. Није дакле никакво чудо, што је стари звонар т—ски са особитим респектом понудио Јефту да поји, кад је чуо, да је овај препарат. А да му поштовање своје што јасније посведочи, казао му је у једно и обичај попин, показао му је на име, које се песме обично одпојају, а које се прескоче.

Јефта од мах почне у себи гудити дотични глас, а стари звонар с места примети, да га није погодио, те се усуди, да га поправи. Јефта, смешкајући се, да за право звонару, па га још пријатељски замоли, да не одлази из певнице, него, да му на руци буде, и да му, бајаги, местни обичај показује.

Тако је и било. Одпочне се јутрења, и кад Јефта стаде појати, а бабе згледаше се најпре, па главу уз главу, стадоше шупкати, па се онда испеше на прсте, да виде тога непознатог певца, што тако умиљато превија гласом, да све везе.

Ал и јесте, хуља, лепо певао; а није се бадава ни дружио две године са препаратима у Сомбору, јер је научио правилно појати. Био

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

је, до душе, и у занату своме вешт, — та не би га мајстор Гавра друкчије ни држао две године, — ал је и крај тезге увек појао. Док је био у Сомбору, није промашио ни једно јутрење, литургије, ни вечерња, и онда је био најсретнији, кад је са препарандима у друштву време проводио, где се — наравно — појало и певало.

Мајстор Гавра га је у занату волео, само се једио на њега, кад је овај рекао, да он неће као кројач умрети, он мора још бити учитељ; а корио га је чешће за то, што је лакомислен, не држи на спољашњост своју, као што кројачком калфи приличи, него и последњу мангуру даде за вино, банчећи са препарандима.

Сви ти укори мајстор Гавре одоше у ветар, јер је Јефта Ижичић увртио био себи у главу, да он мора бити учитељ.

И — ево, сав изглед је ту, да ће му се жеља испунити.

После јутрења опколише у порти и њега и Панту Рибаревог некоје старешине, па га један ово, други оно запиткује, а Панти све кика расти, слушајући, како његов гост на сваку одговара, као да му је мати препредала језик. Само још, да се не преврће тако варошки и да не преврће гласом, кад говори.

Кад је Јефта Ижичић отишао од цркве са Пантом Рибаревим и још неким старешинама, који не хтедоше дочекати, да их попа ту затече, онда се већ могло констатовати, да се Јефта допао т—ђанима. Јакша Мишљеновић, шта више, рече, да сад тек једва чека синовљеве сватове.

Шта мислиш, куме, док тај запева: „Одби се грана...!“

У оно доба је свет био много побожнији, него данас. Црква је увек дупком пуна била; а до службе божије не би ти ни за главу ни један човек што окусио, или на лулу запалио. Света навора се на ште срце узимала. Време између јутрење и литургије проводило се у пријатељском разговору, то пред једном, то пред другом кућом, али највише пред грчким дућаном.

И Панта Рибарев, куда ће са својим гостом, него онамо, да га представи грку Спири.

Грк ћутећи промери Јефту Ижичића од пете до главе. Ко га не познаје, не би му могао ни замерити за то, јер је баш у послу; али грк Спира што год је чинио свога века, ни шта није чинио без узрока. У овај мах му је Јефтина сумњива спољашњост дала повода да

га најпре добро промери, па онда да се пусти с њиме у разговор.

— А јесте ли били код попа? — била је прва реч Спирина.

— Нисам — одговори Јефта и поклони се, па онда дода лукаво, — хтео сам најпре да учиним моје подворење вама, као најодличнијем грађанину ове општине.

Грк Спира на то климне два пут три главом, а по лицу му се могло познати, да му овај одговор годи.

— Па тако, реци, и јесте — упадне Ђођа опанчар, што и остали присутни сви потврдише.

— Ја мислим, кад ме општина плаћа, онда ваља најпре да се представим оним људима, који су најважнији у општини — рећиће ватрено Јефта Ижичић.

— Та тако, реци, и јест, — потврди опет Ђођа опанчар.

— А јесте ли већ били где год учитељ? — запита га сад грк Спира.

— Нисам ни где, молим вас. Сад сам дошао из Сомбора — одпевуца Јефта Ижичић, а међу тим се два три пут поклони.

Грк Спира сабере мало обрве.

— Ал да га чујете појати, комшија, па све да се топите од милине — рећиће Неца кројач.

Грк случајно није био на јутрењи, па му се обрве опет разведу, јер је и Неца кројач био добар певац, па је по томе и могао пресудити Јефтино појање.

— Ех, та није да ти тај поја, већ мислиш, музика свира. Ја не би ни кад бољега учтеља тражио — рече одушевљено Јакша Мишљеновић, па помисли на сватове свога сина.

Панта Рибарев се само смешка задовољно, па погледа на грка, кад ће већ и овај рећи, да му је Јефта по вољи.

— А имате ли добро свидјетелство о совершеној препарандији? — питаће опет грк Спира.

Јефта прокашљуца најпре, па ће онда мало збуњено:

— Има... овај... молим вас... имао сам, знате... али...

— Ал сте га ваљда изгубили?

— Тако је, молим вас, — рече Јефта, смешкајући се и клањајући се.

— Ех, па изгубио сам и ја зимус бунду на вашару, а где се не би могао комадић хартије изгубити! — извињавао га Јакша Мишљеновић.

— А зар је наш покојни Аврам учитељ имао то, што кажеш, па нама је за то опет

дobar био. Шта ту треба истраживати ово и оно; нек је он само нама добар, па ће и њему добро бити. Није л тако? — рећиће старац Арса Шалајићев, а остали му сви у глас даваше за право. Само још грк Спира ни како да изрече одсудну.

Грк Спира је и даље егзаминирао, а остали хвалише Јефту све до првог звона; јер то се већ знало, да кад први пут зазвони на службу, онда грк Спира затвара болту, па се оде спремати у цркву.

Јефтина пратња мишљаше до цркве, да грк Спира жели најпре, да чује Јефтино појање, па ће онда изрећи своје мњење о њему; а грк је преоб ачећи се размишљао, — каква то протува може бити, што се њима намеће за учитеља?

Међу тим се и старо и младо слегло у цркву, где је Јефта са својим ластавичким појањем све занео.

У сваком српском селу се нађе по који прост човек, да је вешт црквеном појању. Црквена песма је Србину ишла, као и сватовска. Он уме весело да прослави, на пример, свога свеца, уз певање самог тропара. А „многаја љета“ које је најторжественије, него оно велико, осмога гласа?

Није чудо дакле, што се у сваком српском селу нађе по који, не — да кажем — од заната певац.

И у Т. . . . је увек било и биће таквих. Хајде, Перу звонара да и не спомињемо. Он је већ стар човек, па сад је певац само за невољу, кад нема другога. Ал ту је осим њега Јова бербер, па Неца кројач, па Зарија Звонарев. Е, а шта мислите о Алекси Котрљановом? Кад тај запоја, у трећем соваку попевају редуше за њим. Алекси је сам прота већ толико пута говорио, да се окане рала и мотике, — и тако је сиромах, као пуж, — па ће га наместити за учитеља, ал Алексу је то срамота, кад он није био на школама.

Па сви т—ски певци су се сад такмачили на служби са Јефтом Ижичићем, а и ни један не може боље од њега.

После службе ваљало је Јефти отићи к попу Илији, да му се представи. Ал ко ће га одвести онамо, кад од погребца Пантине жене, и који би ишли, и те је грк Спира отуђио од попе, па га се сад скоро сви људи клоне.

Ал, на послетку, није њега ни проти нико водио, па шта ће га попу Илији ко да води. Отићи ће он сам к њему.

Поп Илија је међу тим од Пере звонара

већ чуо, да је то некви препаранд, и да је већ био у грковом дућану; а кад је дошао из цркве, код куће је затекао протино писмо, у коме му овај даје на знање, да му је послао неког детлића, па ако мисли, да ће га моћи на што употребити, нека га задржи у Т. за учитеља.

Поп Илија чита то писмо, — а Јефта Ижичић куц, куц на врата.

— Слободно!

Јефта ускакута у собу, па клањајући се, маши се руке поп-Илијине.

— Жив био, момче. Од куда си?

— Из Срема, господине; па идем из Сомбора, и донео сам вам поздрав од господина проте из К.

— Ао а; па то си ти пропутовао полак света, док си дошао овамо. А које добро?

— Господин прота ме је послао к вама, да вам се представим, па ако вам се допаднем, онда ће ме наместити овде за учитеља.

— Е, да? Па шта ти је још казао?

— Казао ми је . . . није ми ништа више казао

— А није ти казао, да гледаш, да се допаднеш и грку Спири?

— То ми је, молим, Панта Рибарев казао.

— Панта Рибарев? А од куд ти познајеш Панту Рибарева?

— Упознао сам се с њиме на путу.

— На каквом путу?

— Кад сам ишао овамо од господини проте. И Панта је био код проте, молим. Ишао је, вас да тужи, господине.

— Е, да; а као за што?

— Што му жену нисте допојали.

— Та гле!

— Јест, имена ми, господине. Хо, да вам станем све приповедати!

— Е, па кад толико имаш, да ми приповедаш, а ти ћеш остати код мене на ручку . . . Кристина! Имамо једног госта — викне попа својој младој попадији, — нареди, да се и за њега постави . . . Хајде, седи, момче, па ми реци најпре, ко си, од куда си и шта си ти?

— Ја сам Јефта Ижичић преп . . . није, молим вас . . . Ја сам кројачки калфа . . .

— Е, да! Па то ти знаш и реверенду сашити!

— Знам, господине, само кад ми мајстор скроји.

— Па лако је то. Опараћеш једну стару, па ћеш по њој скројити нову.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

— Онда ћу знати — одговори Јефта не-
поуздано.

— Е, па како би ти да будеш учитељ, кад
си кројачки калфа?

— Ја знам добро појати, господине; а го-
сподин прота ми је казао, да још научим там-
бурати и цртати мустре за шлинговање, па онда
могу бити учитељ. А ја ћу и то научити.

— Па то је лепо и красно. Ал ти рече,
чини ми се, да си из Срема, је ли?

— Јесам, господине?

— Па то ти онда знаш ваљ'да и бурад на-
обручати, вино отакати, ракију пећи, на сла-
вину ударати?

— То сам све научио, господине, кад сам
био манастирски ђак у Крушедолу.

— А и то си био већ? Па што ниси остао,
да се покалуђераш?

— Морао сам побећи оданде.

— А за што?

— Удавио сам довниковог мачка, па ме је
за то вијао по свом манастиру, да ме туче, те
сам морао побећи.

— Е, па кад си ти вешт и око вина и око
ракије, знаш и реверенде шити и лепо појати,
а научићеш још и тамбурати и мустре цртати,
онда си дакле од данас учитељ т—ски, јер мени
баш такав треба.

— Љубим руке, господине — одговори Јеф-
та, сав усхићен, — сад још само, да гледам,
да се грку Спири допаднем, је л те?

— Каквом грку? Нису грци ни до данас
постављали учитеље у Т. па неће ни од данас.
Што ја кажем, то је свето.

У то уђе попадаја, да их зове на ручак,
а поп Илија јој представи новог учитеља
т—ског.

О ручку је попа једнако путкао учитеља
вином, да му види ћуд; а кад су устали од
ручка, Јефта Ижичић већ није више знао ни
за Панту Рибаревог, ни за грка Спиру, па —
мож'да — ни за себе.

Пера звонар ће га одвести у стан учитељ-
ски, где су само четир празна зида била, до
душе, али за ову ноћ добро ће бити и једне
крошње сламе за постељу.

На првом рогљу, куда ће проћи, стоји чо-
пор момака и девојака, па кад видеше Јефту,
како батрга, а они сви у глас — „ајуј, пија-
ног учитеља!... Гле, новог учитеља, како је
лепо убраћен...!“

— Учитељ да! — набрекне се Јефта ми-
мопролазећи; — шта Спира!... шта ти грци
и цинцари!... што поп Илија каже, то је
свето!... Хм!

(Наставиће се)

С Е Р Е Н А Д А.

(ПО ЛОНГФЕЛУ.)

звездице летње ноћи бајне,
Што сијате са тог неба плава,
Погасите своје зраке сјајне!

Она спава!
Моје злато спава!
Спава!

Сјај-месече летње ноћи бајне,
Што ти светлост таму обасјава,
Склони за брег своје зраке сјајне!

Она спава!
Моје злато спава!
Спава!

Тихи ветре летње ноћи бајне,
Што се с тебе лишће уздрхтава,
Стисај мало своје силе тајне!

Она спава!
Моје злато спава!
Спава!

Слатки санче летње ноћи бајне,
Пази да се не узнемирава,
И причај јој моје бриге тајне

Докле спава,
Док ми злато спава,
Спава!

Вл. М. Јовановић.

СЕОСКИ СУД.

ПРИПОВЕТКА И. ПАТАПЕНКА.

Када је о том важном догађају дочуо Ан-
дрија, а он плану. Све, све би се мо-
гло опростити, али то не! А и како?
Зар да дочека Ускрс без прасета! Није него

још нешто. То није право, то није ком-
шијнски.

Ценим, да није нужно ни спомињати, како
су тога вечера изјурили комшијнско назиме,

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

када дође у походе бономе другу и одвалили му парче репа. На то беше одговор од Здибајевих то, што нападаше на гуска, на украс све живине Параскине, који имађаше дугу шију и као капицу на глави. Тада плану војна. Баш те страсне недеље, када сав хришћански свет грехе откајава, те две комшије и њихова чељад гледали, како ће више пакости учинити једно другом. Никад још не беше у њих толико пребијених ногу и крила на живини, као тада. Највише су томе допринела деца, којих беше по пò туцета у свакој породици. Вође беху с једне стране Олења, с друге Параска. Ни Терентије ни Андрија нису се мешали у ту војну и не једном мишљаше свак за се о помирењу. Али, у њих беху жене, које не могаху поднети то породично ругло. И њима, и свем свету у селу причале су те жене чудеса једна о другој.

— Олења Здибајева? Ехе, а знате ли шта је с њом? Кад не знате, ја ћу вам рећи. То је та, што се ноћу витла по селу, кад све село спава. Ви мислите и премишљате, ко је то, што ноћом иде као сенка каква у белом покрову, што се вуче по стајама, па дави краве и наноси сваку беду на живину, телад и свиње, а особито на свиње. Мислите — није то Олења. Јес', она баш, главом. Верујте ви мени. Не била ја Параска, ако то није истина. А и ко ће знати њене трагове, ако не ја, која сам с њом провела читавих двадесет година. Ето, сад знајте, ко је та Олења Здибајева.

А ако хоћете да сазнате ко је и каква је Параска Кившенкова, само се потрудите до Олење. Ту ћете одмах чути, да је крадљивица. Колико је већ живине нестало Олењи за ових двадесет година. Није давно, како је с тарабе нестало платно, а биће седам година, како јој нестане, као да у земљу пропаде пет аршина сукна, а две недеље по том на Андрији били нови суквени шаровари. Ето, то вам је Параска.

На велики четвртак, око два часа по подне десио се догађај, који је дао одлучан правац обема странкама. Један из потомака Здибајевих наместио се на сред улице, па хитноу приличан камен правце према Андријином дому. Зачу се тресак, а окно полети на сто комада. То већ беше и сувише. Андрија, до јако ћуталица и миран као гроб, излети из куће, тресну капицик на тараби и завеза га вршцом... Тиме беше објављено разлучење.

Те године, страсне недеље, није постио ни

Андрија ни Терентије, јер да су постили, морали би се мирити; један би морао започети, а то не дозвољаваше њихова породична част, а још више — њихове жене. Не треба ни говорити, да се на ускрс не здравише и не назваше једно другом „Христос васкрс.“ Тог вечера се Терентије, по хришћанском обичају, прилично насвирао, па пошао Андрији, али, тада га затворени капицик сети, да су њих двоје раскрстили.... Он обори главу и оде дома. Целог вечера беше сетан невесео.

III.

Било је на велику среду. Андрија, Параска и двоје малиша Кившењата искупили се у стаји, где је лежало назиме, назиме, које беше злог удеса, да раскине пријатељство измеђ две честице породице. Тог дана као да му боље беше, могао је већ и устати, ал се пролењо, ко вели: добро мени и овако. Један поглед на њ' изазиваше јад и тугу. Нестало сала, а он изгледаше на испосника, мученика, који је целу годину дана препостио.

— О, проклета вештица, прогунђа Параска, мерећи очима, колико је нестало сала и дубоко уздахнув.

Андрија ћуташе.

— А што ћутиш? Зар не видиш, јади те не видели, шта учинише? Види само, шта је с назиметом, гуска ти испребијали, разбили прозор, а по свем селу пронели неку поган о нама. И ти то можеш да поднесеш? Што не идеш, те их не тужиш? На суд, на суд!... И ти си ми човек; као да ти није на рамени глава, већ каква тиква

Андрија опет ћутао. Ево већ три дана, како му Параска не да мира с тим судом. Али, за име божје, како ће ићи, да се тужи на Терешку, с којим је двадесет година... Завезаће му се језик. Али и Параска хтеде, да буде њен предњак Непрестано је предиксвала у стајама, у авлији, у кући, на сокаку, седећи поред њега на балвану. Ни за тренутак да ућути, а чантрала је све дотле, док се Андрији не стаде глава окретати. Тада се диже, узе штап у руке, намести капу, па оде у варошку кућу.

Вредно је било видети, како се у гусаковачког писара изменило лице, кад је чуо на чему је ствар. И без тога, у њега не беше бог зна какво лице, а у тај мах, чисто не знаш шта је. На том лицу место косе никли као неколико малих шипрага бурјана, без икаква реда, а нос се издигао, као да заповеда. Беше

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

то врло чудан нос. Истина, био је са свим правилан, могло би се рећи да је леп, али само ако га гледаш кроз стакло што умањава, јер од обичног носа беше трипут већи. Остали делови на лицу гусаковачког писара: врат, очи, чело и подбрадак, беху на прстив врло малени, тако, да кад се разговараш с њиме и гледаш му у лице, чини ти се, да говориш с његовим носом, а када се замисли због које важне ствари, те стане да премишља о њој, чини вам се, да се мисли рађају у његовом носу. Звао се Назар Назаровић. Имао је и породицу, звала се Елпидифорова, али ни један Гусаковчанин није умео изговорити ту породицу ни до пола, за то су га и звали краће — Назар Носати. Сам Елпидифоров, кад се накреше (а то је код њега обично стање) звао се Назорејем. За то му је и црквени певац, његов пријатељ обично у шали говорио: „из Назарета може ли што добро бити?“

Пред кућом седи Назар Назаровић, а до њега двоје деце и женица му. Цела се породица занимала треблењем пасуља. У то дође Андрија, назва им бога, па седе уз њих и стаде и он требити пасуљ, као да је баш за то и дошао. Женица Назара Назаровића стаде причати, чиме ваља најбоље фарбати јаја, да остане боја на њима. Тај предмет говора беше тако занимљив и важан, да се два часа о том водила реч. Андрија проклињао и жену и њен изуметак, али је опет за то лепо и поштено требио пасуљ. Најпосле предмет говора беше тако свестрано претресен, да већ не остаде ништа, што би се још о том могло рећи. Андрија се већ надао, да ће се публика разићи и да ће он остати сам са писаром.

— А како Терешка? Где је тај човек? Не да се видети? запита га жена, која је добро знала, да о том не треба да пита баш Андрију.

— Хм... како... живи! одговори невољно Андрија, па онда јасно и скоро срдито прозбори: — а шта га ја знам? Као да сам ја његова дадиља.

После тог кајинског одговора заћута жена, устаде, прибере кецељац са пасуљом па махнув главом, оде својим путем. Деца још ошаташе ћутећи, али Андрија није ни гледао на њих.

— Дошао сам ти Назаре Назарићу... послом, проговори да се једва чуло, Андрија.

— А шта то? Дед' причај! рече Елпидифоров и окрену нос према Андрији.

— Оно, боље би било у соби! Андрија указа главом на децу, а на носу Назара На-

зарића могло се опазити силно љубопитство, јер се носдрве прилично рашириле.

— Еј, децо! окрете се Елпидифоров к њима: — хајд кући! Хајд, хајд, време је већ. Није му се хтело да оставља свеж, предвечерњи ваздух и да иде у загушљиву собу. Деца се лењо подигоше и пођоше.

— А шта то имаш да ми кажеш? дед говори!

— Та ја... ја бих да тужим. Ето, за то сам дошао.

— Да тужиш? А кога да тужиш?

— Теребешку Здибаја!...

Он још у речи, а писарево се лице измену. Тако се зачудио, да му по лицу изгледаше, е се сва Гусаковка зачудила. Очи и уста отворила се колико су год могла, тако да мал' не отеше носу главну улогу. Нос се диже и окрете се к небу, као да хтеде њега призвати за сведока људског непостојањства, или, као да се хтеде сваки час винути са земље, где се така чуда догађају.

— Но, да, на Теребешку Здибаја, понови Андрија: — Расуди и сам, Назаре Назарићу, сваки живи у селу зна, како сам ја с њиме лепо живео. Мислиш, нисам могао ни помислити, да ће ми што друго ван добра учинити... А где сада! Знаш ли ти моје назиме. Како да не знаш! Знаш! Још откад си напопао: „поклони ми га, поклони!...“ Па баш то назиме. Ту Андрија на дугачко и на широко разложи целу ствар, а уз то се придржавао Параскиних речи. Говорио му је о несрећи, што је доживело назиме, о ускресу без свињетине, о знаменитом гуску и разбијеном прозору и најпосле о рђавом гласу, до кога је дошао у селу са лагања Олењина.

— Па ти сад хоћеш да тужиш? запита писар, не верујући својим ушима.

— Да, и никако друкчије! А и како не бих! Пресуди и сам: унесрећи ми живинче, измлати гуска, разби прозор, а по селу ми бруји брука.

— Тако, тако, то имаш право, Андрија Семенићу. На суд с њиме! рече са свим мирно Елпидифоров. Али у малим му очицама стаде прелетати мисао, која тек што севну у глави. — Него, ти ваљада знаш обичај?...

— Какав то обичај Назаре Назарићу?

— Како какав!... Та... требало би повасити. Без тога не иде.

— Е, е, па што не. Хоћу, драге воље, од-

говори Андрија, али по гласу, којим је то рекао, могло се видети, да баш није тако мислио.

— Дивота, дивота! . . . Па хајдмо одмах! . . .
— Куда?

— Још пита куда. Ваљада нећемо у порту. За то не иду људи тамо. У бирц — а да куда? Тамо ти је цела госпоштина на збору, ја знам, ха, ха, ха!

Андрија се почеша по потиљку. Томе се није надао. Хајд да мало прочисти писара, то још и како тако, ал да напоји све суђаје, на то није ни мислио. А десиле се неке суђаје, не знаш који од ког више пије, нису их залуд бирали да буду „власт“. Мал' те није зажалио, што послуша Параску.

— Хајде, немој вазда, ето сунце већ на заходу, гонио га Назар Назарић, а да буде добра примера, диже се и пође. Али, Андрија би ко хтео да још мало протргуге.

— Стани само мало, Назаре Назарићу. Можда сада . . .

— Е, е, но и то ми се допада. Дигао се да тражи суд, а жали који полић ракије . . . Хајд!

— Хм, да, који полић! Да како! Њих ће човек напојити којим полићем — гуњаше Андрија устајући и полазећи за Назаром Назарићем.

Све село видело (све село видело за то, што су сви одраслији Гусаковчани празновали Ускрс око бирца), да, све село видело, како се к бирцу упутиле две прилике. Једна од њих беше висока и танана као топола, али као топола, коју је ветар накривио, јер се гусаковачки писар мало нахерио на десно. Друга пак беше онижа, замишљена, јер Андрија слућаше, да му се неће ништа догодити, што би му мило било. Та он је добро познавао Гусаковачке суђаје. То незадовољство исказиваше на великим брцима, које трзаше, као у освету, и на потиљку, који је чешао овда онда и то тако мило, као да се три године већ није мио. (Наствиће се.)

ХУМОР У ПОЕЗИЈИ З-Ј. ЈОВАНОВИЋА.

ешко да има где у светској књижевности песника, који тако дијаметрално противна стања душевна на тако исто потпун начин уме да прикаже, као З-Ј. Јовановић. Големи душевни бол, онај очајни јаук ојађеног срца, који потреса сваки живац, изражава се у поезији његовој тако исто елементарно као и год и онај божанствени хумор, тај најумиљатији дарак, којим природа тек поједине изабранике своје одликује. Ко је читао његове „Ћулиће увеоке“, тај је могао тек замислити, како је у лавиринту душевног бола, и како неизмерно може да буде очајање племените душе. Ко је пак читао његове хумористичке песме, тај је онда и дознао, по каквом се ведром плаветнилу вије ђаволче Змајевог чистог и богоданог духа. Па као што су му песме, које му потекоше из дубоког и истинитог бола, једре и природне без икаквог ачења и плачевне сентименталности — тако му је и хумор природан и здрав, без наметљивости и без грамжења за сјајним сликама. И баш у томе и лежи недољива снага Змајеве поезије, баш зато га је и пригрлио сав народ српски, јер је схватио на мах, да му се у песмама огледа душа онаква, каква је заиста, чиста као суза девојачка; јер је разумео, да је Змај певао тек онда, као је осећао потребе, и да му

је песма свагда чист израз тадашњег тренутног стања му. Што је Змај осећао, то је певао; он се није никад упустио да пева лажно осећање, није никад ишао за тим, да афектира бол, који му таман не продире груди, — какав је у животу, племенит, узвишен и чист, такве су му и песме. Је ли онда чудо, што је недољивом снагом освојио себи земљишта у народу свом? Је ли онда чудо, што ће сваки горко уздахнути и заплакати се, кад му чита „Ћулиће увеоке“? Је ли онда чудо, што ће сваки шкрипнути зубима, читајући његове патриотске песме? Па је ли чудо, што се у сваког благо задрхће срце, кад му чита песме, посвећене српској деци, у којима се он, као ни један у нас, довио његовој души, довио њиховом схватању, њиховом јадовању и радовању, њиховим сузама и невином осмеху њиховом? Па је ли онда и чудо, што ће се сваком разведрити че о и што ће у њему добро расположење отети маха, кад му чита лака чеда умиљатог му хумора? Не, није чудо. Јер где срце к срцу говори, ту не треба тумача ни посредника. . . .

Ни у једном огранку своје поезије пак није Змај тако обилан и тако — да кажем — конзеквантан, као у хумористичком. Бол, лични бол,

најје и престане, и тек само при успомени на мио предмет, заталаса му живце, и струне на гулама његовим; али ког је вила са осмехом целивала у чело, тај се не може а и неће да откине од природног нагона свог; у њему ће свагда трептати одсејај вилиног осмеха — и Змај Јован Јовановић смешка се свагда, кад год му одумине бол. Смешкао се кад је био млад, смешка се он и сад као зрео човек, и ако га на време обори бол лепе му душе, на скоро се ипак покаже осмех на лицу му, и несташна чеда благог расположења његовог лепршају се по висини, да и нас разведе, да и нас уведу у расположење његове душе. А то смешкање свагда је пријатно, никад осорно. Змајев хумор је свестран, светски, никад увредљив и заједљив. Кад хоће да жигоше, који је заслужио, напушта га онда и хумор и праведан и оправдан гњев излије му се на таквог. Он онда не зна за шалу; јер му није до шале.

Божанствен је то дар — најбољи што га човек собом на свет може донети. И тај му је остао веран свагда; остао му још много и много година!

Од „Првих покушаја“, па све до данашњег дана вије се кроз целу поезију његову хумористичка му жица; од „Месечара“ па ево све до „Стармалог“ није се ни уморио а камо ли да је икад и усахнуо чудновати и чаролијски извор милог хумора његовог; у раној младости његовој па ево све и сад, кад му се већ иње спушта на главу, остао је и у животу, у обичноме саобраштају, мио и досетљив, пун шале и благе ђуди. Па тај човек, па тај песник да није наш, нас свију, од детета па до старца, од девојчице па до седе старице? Па тај човек, тај песник да нам није дубоко урезан у срцима као авђе, који, кад се појави, тек само добра чини? Па тај човек, тај песник — да, он је и човек и песник у најлепшем, најузвишенијем и најплеменитијем смислу тих речи! Он је наш, да, он је наш, јер сви осећамо а и знамо врло добро, да смо сви његови, као год што му је срце његово и као год што је његова та божанствена искра генија. . . .

*

Кад бисмо ипак хтели да хумор Змај-Јована Јовановића доведемо у неки шаблон, можемо чинити тек тако, да га поделимо на два правца: у хумор за децу и у хумор за људе. Али су та два правца тако испрекрштана — та хумор се не да шаблонизирати — да су му песме за

децу такве, да их само с насладом могу читати и људи а песме за људе могу већином разумети и деца. Па у том баш и лежи карактеристика хумора, што је свеопшти. Иронију, сатиру и сличне огранке хумора не може сваки разумети, ни старији а камо ли и дете; али хумор, чист, прави хумор, разумљив је за сваког и — одмах ту да кажемо — баш тај чисти, ведри хумор, без отрова ироније и жауке сатири, главна и карактеристичка је црта свију песама његових у тој струци.

Али се у поезији његовој показује још једна врста хумора а то је хумор бола, који још већма и живље истиче горчину његовог осећања — као оно кад се очајник у преголемом болу свом засмеје, Ах, ужасан је тај смеј! Душу заталаса а срце леди; — па ипак је смеј. . . .

*

Као мото овом чланку могла би се поставити песма „На гробу хаџисовом“. Кратка је, пуна је садржаја и свршује се досетком.

Накуц'о се чаша, напев'о песама,
Налио се раја са медних усана,
Где је наш'о сласти, ту јој није прашт'о —
Сад гори л' му душа — барем знаде за што.

Није ди то хумор, који се и преко паклених мука лако вине — а шта га се тиче шта ће даље бити! Ту песму нека читају сухопарне мргоде, па се морају насмешити, те ће тако проживети бар један мио тренутак.

Па није ли здрав и умиљати хумор то, кад своју песму „У сватовима“ овако свршује:

„Сад медљану дај ракију“ —
Младенци донеше —
„Добру срећу!“ свати пију,
Пију па се смеше.

Колико неизмерних, милокрвних мисли не леже у последњем реду! Та лежи у њему све — све, и опет, шта је песник рекао! „Пију па се смеше“. Тако мало, тако незнатно — а свет се отвара пред очима читаочевим, и то мио свет, пун чаролије и слатке наде, какав само створити уме прави, ведри хумор, који не дира и који сваком уста на смеј наводи а младенцима по највише, дакле баш онима, на чији се рачун песник малко прошалио.

Па како ли каже у песми „Кад се сетим“ :

Па кад пођем, ја посрнем
Од љубави — и од вина.

и у „Ђулићу“ XXXI.

Црне очи — а и вино црно —
Није чудо, ако сам посрно!

Певај, Змаје, тако само! Нек се сипљавиви мукоболци наслађују будимском водом, за њих и јесте; али за људе, душом и телом здраве, створио је бог румено вино и румена усна! Смеј се подмуклим грешницима, смеј се лицемерима и недотупавним кретенима, та рекао си сам:

А ја нећу да се сагнем,
Ни с анђел'ма да се мразим,
Већ што чешће чашу нагнем,
С отим чешће небо спазим.

Па кад си то рекао, знао си шта си рекао, јер си чилог духа и здравог тела. А они што бунцају — та то чине с тога, што ти завиде то душевно и телесно здравље, што ти завиде божанственог генија, ведар хумор и — несамртност. Ти се ниси канда никад баш ни обзирао на њихово мњење, та кад си лако прелазимо некад и преко љубавног бола, певајући песму „За пољубац“,

За пољубац један само
Срце сам јој дав'о....
Пољубит' ме није хтела —
Срце ми однела.

А ја живит' с празним грудма
Не могу међ људма;
Па да шта ћу са празнином?
Налићу је вином.

зар и можеш озбиљно узети насртаје штуцајевих, шмркавих и ђабластих шепртља?

*

Песме „Билдунг“, „Уставно-успавна песма“, „Промишљање“, „Нек се знаде да смо славни!“, „Слога“, „Питање“, „Добри знаци“, и друге, које спадају у то доба, такође су пуне хумора, али оног, којим се изражава бол, бол срца и душе. Не лежи у њима перзифлажа, није охоло разметање заједљивог сатиричара, колико што је баш хумор али превучен јадовањем. Треба читати те песме, па ће се видети, да је ту песник сам, који се трује са недостатка у нашим приликама, који свој бол маскира шалом а овамо најжешће га осећа баш сам. Крвца је то, којом су писане те песме и чисто одумине читаоцу, кад у групи тих песама нађе и „Цигане“ и несравњено-красну шалу „Чемер-дека Пелен-бака“:

Љубило се двоје стари,
Обадвоје с наочари'....

Ко се ту не насмеши, тај нема живаца, тај нека чита логаритме, нек иде у „столпнике“ или нек легне да више и не устане. За тога није свет, нити је оно, што је красно и милона њему.

И сад, у том VI. одељку „Певаније“ почињу му песме, које се поред других, које ћемо доцније споменути, могу сматрати као врхунац Змајевог хумора, долазе му „Оде“. Али о њима други пут.

(Наставиће се.)

НОВИЈА ПОЉСКА КЊИЖЕВНОСТ.

II.

ред политике занима се читалачка публика у Пољској највише романима и новелама. Пре сто година није тога било и све, што је у тој струци угледало света, било је тек само као неки увод. У доба Сигмундово пак, па и доцније није изашла ни једна приповетка у прози, и само у т. зв. псевдокласичком добу (1760—1800) појавила се нека приповетка с моралним начелима, „Пан Падстоли.“ Тек *Њемцевик* је 1815—1825 написао три романа, од којих су „Јан Течин“ и „Лајб и Сара“ навећи одзив нашили; али он није основао школу, као год што нису ни *Бернаговић* ни *Браниковски*, који су подражавали Валтеру Скоту, ни *Јарчевска* са својим сентименталним причама, ни гроф *Фридрих Скардек* са својим хумористичким сликама.

Праву приповедачку школу основао је и подигао је тек *Крашевски*. *Ј. Ј. Крашевски* (рођ. 1812

у Варшави) тако је много а то много тако ваљано писао, да се заиста може зачудити сваки од куд те продуктивности. Развитак књижевног му рада био је тежак, спор ма да је већ у 19 години почео да издаје своје романи. Али нико није обратио пажњу своју на њих, нити је ико из њих будућег великана могао извидети. У непознавању света, у неприродном цртању карактера и ситуација, у невештом спајању историјских догађаја са прекомерним фантазијама показао се почетник, који нема искуства. По степено је задобијао земљишта. Роман „Песник и свет“ почео је да се по мало шири, ма да је незрео плод, и тек „Улана“ беше му роман, који је мирно и поуздано израђен а 1848, у 37 години својој достигао је *Крашевски* у роману „Сфинга“ врхунац свог рада. У „Сфинги“ се описује историја развитка младог уметника у Пољској, у сред неповољних, незгодних и немилих прилика; приказује се неодољив и победан развитак генија без помоћи

и заштите, у сред предрасуђа и умне ограничености. Пошто се пак пољска уметност, оличена у Матејку и Сјемирадском, тако исто самостално и мучно развијала, да ипак себи достојно место у историји уметности освоји, то је тај роман стекао неки пророчки значај. Али и унутрашња вредност романа, миран и пластичан приказ, нежна анализа унутрашњег, душевног стања, која оживљава и најмању ситуацију, осигураће том делу уважено место међ Крашевским производима и у опште у свој пољској приповедачкој књижевности.

Од 1848. па до данас покушао се Крашевски у свим врстама романа, у стотинама свезака (до 500). Највише је радио на друштвеном роману, на описивању, истраживању и тумачењу големог прелома у Пољској, који је услед политичких и друштвених преврата на живот и на рад, на мишљења и на осећања свих друштвених слојева од великог уплива био. Ко данашње Пољаке хоће да упозна, ко хоће да докучи загонетку њиховог политичког понашања, тај нек се држи Крашевског, јер неће наћи бољег и поузданијег вођу и тумача од њега а нек се окане „браниоца од 1831.“ који су описали Пољаке све скупа као јуначке и гостољубиве људе, који су сваки час готови да жртвују све за отаџбину, и нек се окане Богумила Голца, Сахер-Мазоха и К. Е. Францоza, који су о њима најгоре писали, придевајући им најгаднија својства: прљез, неумереност, раскош и глупост. Тај нека чита по реду романа му, „Томка Правдјика“, „Јарину“, „Комедијаше“, „Животне остатке“, „Златну јабуку“, „Два света“, „Колету из села“, „Приповетку без наслова“, „Пепелугу“, „Болести свог доба“, „Децу нашег доба“, „Судбе сиротиње“, „Morituri“, „Resurrecturi“ и „Плаветне бадеме“, и тај ће сазнати, како су за тридесет година по степени ступили: штедња на место раскоша, умереност на место бекријања, трезвеност на место одушевљења, рачунање на место пожртвовања, мудрост на место несмислености, тежња за свакидашњим хлебом на место пуне савести. Све се то може проучити из Крашевских романа, сав тај процес од доле горе, оличен је у његовим делима, сва та метаморфоза у карактеру и у животу Пољака истакнута је у њима, тако да га већ не зову друкче, него „оличена народна савест.“ У свом роману „Morituri“ изриче пресуду над пољском властелом, која неће да упозна свој задатак и која се клони данашње струје, а у свом „Политичком рачунању“ напада страсно на галичке кругове од уплива. То му је набавило много противника, који нису хтели да учествују 1879. у светковини његове педесетогодишњице. Али кад је та светковина на нечувен начин у целом народу отела

маха, не имадоше противници му довољно смелости не показати се, те се придружише песниковом јубилеју. Од тог се доба сматра Крашевски као несамертник већ за живота, ком је слободно рећи и штампати све, што за добро нађе.

Под именом „Болеславита“ издао је Крашевски други низ романа, у ком се описују одношаји Пољака к Русима, од 1830 па до данашњег доба. „Староварошанин“, „Рус“, „Ухода“, „Чивут“ и „Бегунци“ су најглавнији производи тог низа.

Трећи велики низ су му историјски романи, у ком описује сву повесницу пољску, од прастарог доба до деобе Пољске. Најслабији романи у том низу су они, који су вађени из најстарије повеснице, јер није умео да прикаже прави дух оног времена; што се пак већма приближује новијем добу, тим су му слике живље и верније, док није у „Графињи Козел“, у „Брилу“ и у „Кнезу-војводи“ постигао врхунац пластичког цртања и богатог описивања.

Писао је и романе из криминала, али од мање вредности. Талијанске одношаје описао је такође, али само „Рим под Нероном“ подигао се до ванредног значаја.

Крашевском је данас 73 година. Тешко да ће написати још дело, које би се могло упоредити са његовим најбољим делима. Ипак није усануо чудотворан извог његове маште, нити је малаксала феноменална снага његовог рада. Остала му је и највећа мана, које се није никад ослободио: да концепира више дела у исти мах, да обрађује сваку тему, која га занима и сваку мисао, која му таман севне кроз главу. Услед те нагле и растурене концепције није ни чудо, да поред зрелих и уметничких производа из пера му теку и таква дела, у којима је занемарен стил, једва назначена карактеристика, млитав заплет и пренаглашен расплет.

Кад се помисли, да је Крашевски ван свог белетристичког рада писао и историјска дела од озбиљне вредности, н. пр. историју вароши Вилне у четир књиге; да је безброј његових критичких, литерарно-историјских и полемичких чланака; да се занима сликарством и бакрорезом; да непрестано купи рукописе, новце, печате и старине, да их уређује и описује; да савесно пише писма; да су му врата отворена сваком иоле уваженом земљаку — то се чисто верује, што о њему гатка вели, да ради 24 сата на дан.

Пре него што пређемо на приповедаче његове школе, позабавићемо се и са оним писцима, који су радили у прво његово доба, на које дакле није имао уплива. Већина од тих писала је историјске романе, по начину Валтера Скота и Манцонија. *Михаило Чајковски* (рођ. 1808. у Украјини), чији је жи-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

вот, особито после потурчења му, врло занимљив написао је много романа од којих је „Верејхора“ најзнаменитији. Украјина је позорница његових приповедака; али из ње није могао да изнесе онај пенички мирис, који су јој дали велики лирици пољски. Историјско схватање му је једнострано и Козак је описао час лепо час ружно, како су кад били према Пољској. Верније су Украјину описали *Тадија Падалица* (књ. име за *Лаво Зенона Фиша*, 1820—1870, „Тарасова ноћ“), *Александар Гроза*, (1807—1875, „Слике из Украјине“) и најзнаменитији међ њима *Михаило Грабовски* (књ. име Едвард Таржа, 1805—1864), који је у „Хулајпољској станици“ и у „Кањовском старосту“ са узвишенијег гледишта описао тужну историју те крваве крајине.

У исто доба истакла се два књижевника на особити начин, пишући историјске романе са неком политичком тенденцијом. Обојица су неко време и успели; они су хтели да загладе невоље оног доба које је предходило пропасти отаџбине. То су били гроф *Хенрих Ршевуски* и *Сигмунд Качковски*. Први (1791 у Славути † 1868) је у својим романима бранио превласт властеле, великих магнатских породица, и то све жешће да је упао већ у неку мономанију. Качковски пак (рођ. 1826, у Березници, у Галицији) заступао је иначе илузорну равноправност нижег племства. Обојица су у својим круговима и успели; али на кратко. Неумесно оправдавање пољских великаше, у ком је највећма залутао у „Успоменама Вартоломија Михаловског“, правдајући трговичку конфедерацију, отвори очи критици и публици; дела му буду с гнушањем одбијена и он међу мртве бачен. Качковски је пак са историјског романа прешао на социјалац, а није никако успео. Али тек понашање му 1861—64 омрази га у народу. Он напусти домовину и пресели се у Беч, где је 1878 са „Грофом Раком“ почео, не без успеха, да подржава Јулија Верна.

Јосиф Карзоњовски (рођ. 1797 у Броди † 1863

у Дражђанима) покушао се најпре као драматик, али се доцније обратио приповеци и за седамнаест година написао до двадесет романа. Облик им је био прикладан, сумњивог морала, млаког родољубља и противно вишим круговима. „Рођаци“, „Тадија безимени“, „Гурави“ су му карактеристична дела. *Јосиф Дзјерзковски* (рођ. 1807 у Лавову, † 1865) текао је своју антипатију против аристократа до не-смисла. У романима његовим, као „Салон и улица“, „Почасни бич“, истиче се та мржња до крајности, јер поред неких добрих хумористичких призора, киште од тенденције, којом се описују сви кнежеви и грофови као будале и зликовци а сви чизмари и зидари као великани и мученици. Данас му се дела сматрају као застареле карикатуре, као куриозитети од само литерарно-историјске вредности.

Од т. зв. хумориста одликовали су се *Казимир Вајцицки* (рођ. 1807) и *Август Висконски* (1805 до 1852), који су издавали тако рећи фотографисане верне слике о обичајима, слабостима и будалаштинама Варшавским. У своје време беху те досетке добро дошле; сад нису ни смешне. Други су у каламбурима, контрастима и исмевањем себе самих подражавали немачке и енглеске хумористе. Ти су били *Пласид Јанковски* (1810—1872) и *Људевит Штурмер*.

Приповетке са села писали су *Валеријан Вјелоглавски* и *Јован Грегоровић*, али не тако, да њима упознају свет, који сељане не познаје, већ за саме сељане, често у облику придика и разних прича. Успео није ни један много.

Романе, који су између мемоара и путописних црта, писао је *Теодор Трилин*, и то с таким успехом, да је на брзо освојио себи велики читалачки круг. Његове „Белешке лечникове“ и данас се радо читају, јер се одликују и стилем и психологијом. Доцније је упао у манију да много пискара; критика га је напала и он се исели из домовине. Умрљо је 1877.

К Њ И Ж Е В Н О С Т.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

ŠOKICA. Igrokaz iz pučkoga života u pet čina, napisao Ilija Okrugić. — Zabavna knjižnica Matice Hrvatske, sv. 75—76. — Zagreb, naklada „Matice Hrvatske,“ 1884. — 8-ина, стр. 125, цена 50 нов.

Кад је оно пре више година Илија Округић поднео „Матици Српској“ своју „Шокицу“ на

оцену и награду, имала је та глума са свим дручији облик него сад. Онда је била „Шокица“ позоришна игра са прилично добрим свршетком, сад је пак жалосна игра са жалостивим ако и помирљивим свршетком; онда је био карактер главне особе недоследан, сад је пак доследан у пуној мери. Све се то десило само у корист целе глуме; сад

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

има „Шокица“ животну снагу не само у књизи, него и на позорници.

Тенденција у Округићевој глуми лепа је и племенита: она иде за тим, да изједначи верску разлику, да у народу збрише предрасуђе, е је која вера боља од друге, да међу људима једне народности зарије јаз, који се створио баш поводом различне вере — а Округић је заиста и позван, да у таквом правцу ради, не само као свестан свештеник већ и као човек, који као рођени католик дан данас живи у средини православнога елемента и који нас „Влахе“ тако исто познаје као и своје „Шокце“.

Све му иде на то. Одана, мученичка и иројска Јања нити види нити хоће да види разлику у вери као год што неће за њу да зна активни и безобзирни Перо, и као год што не постоји пред разборитим и свесним Љубибратићем. Ако и остали нису гледишта споменутих особа, то лежи у њиховој ограниченој простоти: они нити љубе нити гледе узвишено на установу, која је само за то ту, да људе још већма раздваја и мрази, јер није доста невоље и кавге на свету, већ се и „in majorem Dei gloriam“ мора грешити и људима горчати и ово мало живота на свету.

Ево оних речи, којима умањ човек недотупавном тек може говорити:

Жупник.

„Немој тако, Маријане, судити, јер ти тога не разумеш, већ послушај, што те светујућ' молим. Ти си увек био честит кршћанин, па се надам, да ћеш и сада послушати твог духовног пастира. Ал ако ти се баш у свести то венчање кривим види, припусти мени, ево ме, ја га узимам на своју душу. Је л' ти то доста, за мир свести твоје?“

И није му само ова глума, у којој Округић за тим иде, да зближи и збрати наш народ једне и друге вере; његова „Хуњкава комедија“, његови „Грабанцијаши“, његова „Сађурица и шубара“ огледало су народног живота, где често, око и не тенденциозно и кроз целу радњу а оно епизодички иде за тим, да се разлике у вери изједначе и управо збришу.

Ја, који имам част лично познавати тог право свештеника, уверио сам се не једаред, да су ти назови у њега уверење а не кокетерија и лицемерство. Ма нико му не би могао кратити, да буде противних назора, да буде занешењак и затуцани фанатик, који мрзи Србе за то што су Срби и што се крете са три прста. — Не било таквих!..

Помирљива тенденција у тој глуми главна је

ствар а разлика у вери је основа у њојзи, која производи сукоб и окршај те ствара заплет, тај животни дух у свакој глуми.

Да видимо у кратко гатку „Шокице“.

У шокачком селу вировитичке жупаније живи имућан сељак, Маријан Шокчевић са женом Мандом и с ћерком Јањом. У њих је слуга Божо, који је у Маријановој кући одрастао. Тај се слуга платонски заљуби у Јању и једва јој смеде одати своје потајне осећаје. Родитељи Јањини не би имали ништа против тога, да им кћи пође за Божу, јер га сматрају више за посинка него за слугу и, у току радње, говоре Јањи у том смислу. Али људско срце је вечита жагонетка. Док су стари ковали свој план и већ се некако и уживели у њега, дотле се Јања заволи са Пером Влаховићем, који је за време народног покрета 1848. као војник, стражмештар, био смештен у то село. Не пита Јања које је вере Перо, нити онажа, да му је наречје друкче; она га воли њега ради, јер јој се допада, јер је друкчи, него остали момци у селу јој а наиме, јер се у нарави јако разликује од питомог и доброћудног Боже. Перо и Јања забораве се у тренутку страсти и — Јања осети да је мати. Да богме да су јој родитељи последњи, који су дознали да је љубав њихове кћери дозрела чак и до — плода. Они су само против сваког састанка Јањиног с Пером, с тим „Влахом“ и заслепљени у тој предра суди, неће ни да чују на племените речи сеоског пароха Љубибратића. Али на старца Маријана наиђе најтежи удар, кад је дознао, да ће скоро бити — леда. Разјарен отера своју кћер из куће, која се упути за Пером. Лутајући дође у неки осечки виноград, где је доброћудни Матан прими. Ту чује, да су граничари опсели Осек и држи тврдо, да је и њен Перо међу њима. Међу тим се покајали стари и пођу за ћерком да је траже. Перо и Јања се нађу, али смртно рањени. Ту се онда нађу и стари и парох. Маријан пропусти и парох венча Перу с Јањом таман пре него што ће издахнути.

Да богме, да нисам могао изнети омање епизоде, које ипак битно карактеришу Округићеву глуму; али држим, да сам главну ствар приказао. Глума по себи моћи ће се достојно оценити тек онда, кад пређе преко позорнице, и ја се надам, да ћемо је сезоне, што долази, видети у нашем позоришту. А дотле се уздржавам од сваке даље оцене.

Мени ја главно било, да истакнем тенденцију а то сам учинио. За даљи успех свој постараће се „Шокица“ и сама, јер је — лепа. М. С.—Г.

Л И С Т А К.

МЕДВЕД И ЧОВЈЕК.

БОСАНСКА КАЗАЛИЦА. ЗАВИЉЕЖИО ЈЕ ДР. Ф. С. КРАУС.
(У Трескавици планини.)

Тако су се састали у старо време човјек и медвед у шуми. Ондакаре су знали људи њемуцки¹⁾ а животиња разумјевала љуцки разговор. Па се, да ти кажем, побратише медвед и човјек те су већ били вазда заједно. Медвед би уграбио а човјек Ђевап²⁾ начинио те подијелио. Ех, баш им добро било. Свега су имали а ништа не жељели.

Онда било некако, удрила киша крупна и непогодна а они ти се, джанане³⁾ мој, увукоше богме у накву рупетину у пећини стини. Ту се заклонише па легаше да умор поврате. Лежи стрико уз инсана⁴⁾ ко мајка уз назанче чедо своје. Истом ће човјек: „Ајде се ти стрико окрени на другу страну.“ — „А ја кашта?“ казаће медвед. „Ајде окрени се борати смрдиш из устију!“ Окрене се медвед па ником ни мукајет.

Кад у јутро грану сунце а медвед ће пробудит побратима човјека: „Устај журно па узми ону сикиру па ми разлупај главу!“ — „Бог ти помого, да те нијесу шејтани⁵⁾ спопанули, ман се тога, ће љу ја теби

главу разлупат?“ — „Ама рекох па ако те није воља а ја љу те загњавит.“

Куд ће јадан инсан већ узе с’јекиру те удри медоњу по главурини. И комад му лубање осико. Сад ће медвед: „Ајде ти мирно побратиме својим путем а ја љу својим. Данас на годину да си дошо опе вамо да се опе састанемо.“

И та година дошла па прошла па ти се побра опе састала. Казат ће медвед: „Глећи де побро је л ми већ зарасло на глави?“ „Јест богами истом се види ама ти није већ ништа.“ — „Ето видиш човјече та ми је рана зарасла а она не може никако што си ме ријечју посико. Иди журно отолем, јер ћеш крв платити.“

Оданда већ се не пазе никако човјек и медвед.

¹⁾ Нијемих животиња језик. ²⁾ Ђевап т. печење. ³⁾ джанум т. душа. Джанан име ко Душан. ⁴⁾ Инсан т. човјек. ⁵⁾ Шејтани т. зли дуси, врџи. Кад сијђе човјек с памети те говори махнито, кажу да су га шејтани спопанули те из њега говоре. Кад год Босанца боли спопану, то ће ријети, да је огрансо, да је на што наишо па ће тражити врачуру нек му баје, да разговори джинске сплеткарије, јер свакој болести криви джинови.

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

Скупио их М. О.

I.

Широко је поље немјерено,
По њем пасло стадо небројено,
Чувала га Јованова љуба,
С десним оком бело стадо чува,
С десном ногом мушко чедо љуба,
С десном руком хитар везак везе;
К њој долазе Јованове слуге:
„Бога тебе, Јованова љубо!
„Как’ва сила, те ти стадо чуваш?
„Как’ва сила, те ти чедо љубаш?
„Как’ва сила, те ти везак везеш?“
— „Стадо чувам, Јована се бојим,
„Чедо љубам, старости се надам,
„Везак везем, заове удајем!“

II.

Везак везла Аница дјевојка,
Под чардаком, у дебелу хладу,

К њој долази момче нежењено,
Помрси јој свилу у недријех,
Љуто куне Аница дјевојка:
„Ој јуначе, не оженио се!
„Ако ли се игда оженио,
„Дјевојку ти змијица ујела,
„С десне стране из зелене траве,
„С десне стране на десницу руку.“
То не прошло ни годину дана,
Проси момче Аницу дјевојку,
Просио је, па је испросио;
То не прошло ни недјељу дана
Ал’ Аницу змијица ујела
С десне стране из зелене траве,
С десне стране у десницу руку,
Скупља Ана друге око себе:
„Моје друге, ви не буд’те луде!
„Ви не кун’те младијех јунака,
„Ја сам клепа, па себе уклепа.“

ПУНОМОЋ ЗА СРПСКИ ЦРКВЕНО-НАРОДНИ КОНГРЕС 1731.

На Спасов-дан, 7. марта, 1731. био је у Београду народни сабор, на коме је изабран — после смрти Мојсила Петровића — за митрополита Вићентије Јовановић, бивши епископ арадски. Тада је

проглашена и наредба аустријске власти од 1727.*), којом се допушта Србима да подижу школе у гра-

* Гледај „Летопис“ од 1861. II. кв. 104. стр. 79. У „Историји српске књижевности“, од Ст. Новаковића, јамачно је штампарска погрешка: 1723. место 1727.

довима и селима. У манастиру Ораховици сачувало се једно „пуномошје“, дато игуманима манастира Ораховице и Дреновца да заступају своје братство на реченом народном сабору. То пуномошје гласи овако :

ПОЛНОМОШЈЕ.

Мы ниже подписаны во епархїи славоноиискон обрѣтлющїица къ монастырѣхъ именземныхъ Ораовица, храмъ святаго архїереа Хрїстова Нїколаа, и Дреновацъ, храмъ святаго велик. Хрїстова Георгїа, вси обще къ та оба монастыра братїа единодушнѣю нарадохомъ измеждѣ насъ избранннхъ ѣзменнхъ господина Гаврїила іеромонаха ораховичкаго и господина Антонїа іеромонаха дреновачкаго, понти на градъцїи обрѣнародннхъ ѣ святаго цесара рїмскаго дозвщенннхъ въ Бѣлградѣ на кознесенїе Господне хотащїи быти соборь: ниже даемъ полнзю моцъ, да что ли ко они за наше православнохъ вѣры добро и за нашъ благоползуннхъ наредакъ вѣдѣть съ прочннхъ на участнѣмъ соборѣ обрѣтлющннхъ са предложатъ докон-

уать и совершатъ, томъ и мы вседраго и благопрїятно хоцетъ присталци безъ всякаго прекословїа и протнконости быти крѣпостїю сего нашего ннмъ ѣ насъ днннаго писанїа, егоже ѣстѣнннхъ ннкакоже вѣдемъ даже до кончннхъ нашеа.

Къ монастырѣ Ораовици ѣ общаго братства 9. маїа мѣсеца 1730.

(М. п. ман. Ораховице.)

Проїзменъ Ѡеодосїи,
наѣтннхъ Ѡофронїи
со всею братїею монастыра
Ораовици.

(М. п. ман. Дреновца.)

Наѣтннхъ Стефанїа,
іеромонаха со всею братїею монастыра
Дреновца.

На леѣима овога акта чита се ово: „Варошь Шанаць Варадински. Пїса благословенїи Мединско и сннхъ его Юднхъ, ѣцъ Лзкн Сарадаръ їк фор. оу монастырѣ Ораовицъ, на сватаго Нїколаа.“

Вл. Крассїѣ.

ГЛАСНИКЪ.

Г Л А С Н И К Ѣ.

Књижевни одбор „Матице Српске“ имао је 29. јула (10. августа) свој састанак. 1. Секретар јавља, да су предане у штампу „Књиге за народ“. — 2. Исти јавља, да је штампана књига „Разни путеви“ и да је писац поднео 25 комада. — 3. Прима се за Летопис чланак М. Петровића „Појаве при грађану бермега и одређивање екстракта“. — 4. Прима се за Летопис шаљива игра у три чина од М. Савића под насловом „На добротворну цел“. — 5. На основу пресуде Ј. Грчића не прима се трагедија „Пијанисткнѣа“. — 6. Песме „Сестри на смрти“ и „Сирочад“ од С. Н. издају се на оцену М. Савићу. — 7. Не прима се за Летопис песма пок. Св. Вујића „Одлука“. — 8. „Мисли у ноћи“ од истога писца, издају се Св. Савковићу на оцену. — 9. На основу оцене Ф. Оберкнежевића не прима се Ј. Ставковића превод неких Цицеронових беседа. — 10. Драма пок. Ј. Кнежевића „Великодушїи и благодарност“ предаје се М. Андрићу на оцену. — 11. Не прима се песма Саве Мартиновића „Смрт Вука Ст. Караѣића“. — 12. „Песме Милана Берїића“ издају се Ј. Живановићу на оцену. — 13. Примају се за Летопис чланци: „Две штампакѣ таблице из год. 1741.“, „Песма о смрти, састав А Гереског“; „Родослов генерала П. Биге“. — 14. На основу оцене С. Савковића не прима се приповетка М. Ј. Илића „Први позубац“.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

Ивашила су два „Рада“ „Југославенске академије знаности и умјетности.“ У LXXV. су ови чланци: Šulek, Preteke Darvina; Zahradnik, o krivuljah u ravnini У LXXVI. пак ови: Jvan Broz, Prilozi za sintaksu jezika hrvatskog, I Imperativ; Valjevac, Prinos k naglasu u novo slovenskom jeziku, 6 naglas u prezentu glagola koji prezentni nastavak jo drže samo u 3. plurala. Широј је публици намењен из-

вештај дра Рачког о шестом састанку археолога у Одеси. У изводима из записника додани су списи о забрањеном састанку књижевника свих јужних Словена у прославу 50-годишњице препорођаја хрватске књижевности.

— Како високѣ цене и Немци руску књижевност, наиме пак приповедачку, види се из Минхенских новина „Die Gesellschaft“ Ту стоји до слова ово: „Руска романска књижевност још увек надмашава немачку, у прков Шпилахга и Сомр. Роман, као што је Ана Карењина грофа Толстоја не би био у стању написати ни Шпилахген, ни Дан, ни Еберс, ни Хајзе. . . . Рус (Толстој) приказује тако снажно и оштро душевне борбе, тако сигурно реже и сецира страст, као што у нас тога нема. . .“

— Проф. Лескин у Липском читаће овог зимског течаја о етнографији и најстаријој историји јужних Словена.

— У „Magazin für die Litteratur des In- und Auslandes“ а у бр. 32 и 33. изашла је занимљива студија о руским приповедачима, о Гогољу, Тургењеву, Ганчареву, Достојевском и Толстоју. Студију је писао Александар Рајнхолд, писац „Историје руске књижевности.“ Рајнхолд цени вѣма Достојевског и Толстоја од Тургењева.

— У „Светозору“, ѣском илустрованом листу а у бр. 35. је песма, посвећена јужним Словенима, и студија о Петру П. Петровићу Његошу, под насловом: Омање црте о новим српским песницима.

— За члана Француске академије изабран је на место Миљета Виктор Дириј.

— Др. К. Везолд, доцент на Кембричком универзитету у Енглеској издао је дело о грчкој литургији.

— Немачке војничке новине „Allgem. Militär-Zeitung“ доноси у бр. 56. и 57. чланак о артиљерији у Србији.

— „Blätter f. literar. Unterhaltung“ доноси у 31. бр. чланак од Роберта Валдмилера: „Ein serbisches Epos“. — Коју песму мисли само?

WWW.UNILIB.RS — У Вајмару установљена „Goethe Gesellschaft“ има већ 250 чланова; ово дана је друштво разаслало позив страним пријатељима књижевности, да се упишу.

— У француском часопису „Revue des deux mondes“ а у 1. свесци Августа о. г. изашао је чланак од Емила Лавлеја: En deca et au de'a du Danube. II. La Bosnie. Regime agraire et economie rurale.“

— Народне приповетке и бајке Лапландева издате познати зналац северних језика Ј. К. Пестјон.

— Исти писац спрема се да изда и народне бајке Ескимова.

С М Е С И Ц Е.

— Видимо из „Гласника српскога ученог друштва“ а из чланка г. Риста Ковачића „Српске насеобине у јужној Италији“ одломак, у ком се огледа наречје тамошњих Срба, који су се пре 400 година преселили у те крајеве:

„Замолих се да ми кажу стараца и старица простих а бистроумних, које бих чуо и како говоре и шта српско памте. Честита господа Вета ми доведоше врло стару старицу, својту, по имену Антонију а по презимену Матаса (Antonia Matassa).“

Старица Антонија (да јој је на здравље!) има својих лијепих 87 година. Повадао ју је вид, па и не чује лако сваку; али равум још здрав, јак, бистар. И у ходу, права стаса као да је младица; лице ни мало помрежано. Скоро по вијека пати, живећи о преслици, али је опет вагда задовољна и весела. Увијек је, рекоше ми, била задовољна малим, само да је честито. На томе и почива, рекох веселост јој, јер само душа мирна и која вагда честито поступа, може бити вагда весела.

Заметнух с њом овај разговор:

— Бог помагај, добра старице!
— Свџдџар ти помага' сунце моје!
— Како си?
— Дџшо моја, како Бог хџћ!
— Је ли ти драго, што дођох да се поразговоримо?
— Крв стџјскџа, вода дџлџ!
— Лијепо ли је, старице, што сте сачували свој језик!
— Грџх је, сунце моје, згубит наш језик; мамо га забит само кад умрџм!

— А кажи ми, старице (доста година живиш, доста си видјела), јели драго околним Италијанима слушати наш језик?

— Кому ј' драго, дџшо моја, кому ниј' драго; а ко свџм свџту џгсдџ?
— Јесте ли вагда с њима у миру и љубави?
— 'Мамо бит'.
— Јесу ли они вагда добри с вама?
— Јесу.

— Својите ли се?

— Свџјим'; и наши вџмџ њџхи дџвџјк', и они нџш'.

— Цјевате ли кад је савдџба?

— Јџ нџ пивџм виш' кџ сам стџра; мџ ди пџвајџ.

— Цјевала си, кад си била млада.

— И пивџала и играла!

— Кажи ми коју од пјесџма што си пјевала.

— Сџнце моје! џстарџла, зџбила.

— Нијеси, старице, зџбила све, видим ја молим, кажи!

— Бџљженица ти дџла лиџб здравље!

Овако рече старица па се замисли. Видјех, оде умом тражити, коју ће казати љепшу.

Како опависте, ја старици и старица мени ти, а не ви. У нашим насеобинама не умију вијати, него сви свакоме ти.

Опависте у говору старичином елизијџ. То је главна карактеристика говора у насеобинама.

Старица ми каза лијепу песмицу, и биљежим и ње акценте, како сам побилежио у дијалогу. Лијепџ пјесмица; ево је:

Срџце ми џвџ,
Нџ гледџш сџве,
Хџћеш да умрџм!

Здџл зџмљџ биџу,
Донићеш свиџу;
Штџ ми тџ џће?

За свиџу 'нада
Дџј око сџда
Док свџтлост виџу!“

БИБЛИЈОГРАФИЈА.

На овоме месту огласићемо сваку српску, хрватску и словенску књигу, која стигне уредништву на књижевни приказ. Оцене доносићемо о онима, које иду у круг нашега рада а пре свега о оригиналима.

*

Извештај о православном богословском заводу у Задру, за школску годину 1884-85. Год. VII.

Право. Лист за правне науке и правосудје. Год. I. бр 8. Власник и уредник Ст. Максимовић. У Пожаревцу.

Народна библиотека браће Јовановића. Изшла је свеска 111. Скупљени списи Јована Стејића. I. — 16 новч. (35 пара). Добија се у свима књижарама. — Претплата на 24 свеске ф. 3-50 (7 дин.) а поједина 18 н. (40 пара) и онда шаљемо ми о нашем трошку сваку свеску уредно — Излази сваких 14 дана 1 св. — Новац молимо у напред с пошт. упућницом.

САДРЖАЈ: Мира, мира! Песма Вл. М. Јовановића. — Поп Илија и прота Драгач Приповетка из живота чествџјших. Написао Милан Андрић. (Наставак.) — Серенада. Песма По Лонгфџлу Вл. М. Јовановић. — Сеоски суд. Приповетка И. Патапенка. (Наставак.) — Хумор у поезији З-Ј. Јовановића — Новија пољска књижевност. II — Књижевност: Šokica. Igrokaz iz ručkoga života u pet čina, napisao Piја Okrugić. — Листак: Медвед и човјек. Босанска кавалица. Забиљежио је др. Ф. С. Краус. — Српске народне песме. Скупио их М. О. — Пуномоћ за српски црквено-народни конгрес 1731. Саопштио Вл. Красић. — Листићи: Гласник. Књижевне новости. Смесице. Библијографија.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 ф. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 новч. на по године, 1 ф. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 ф. на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.